

כד. אם יש גוים בבית הכנסת בשעת ברכת כהנים, ואי אפשר להוציאם החוצה משום איבה, יש נוהגים להמנע לעת כזאת מנשיאות כפים, אבל הנכון שלא לחוש לכך, אלא יעלו הכהנים לדוכן ויברכו ברכת כהנים כדת, כי אין הכוונה בברכתם אלא לעם ישראל, שכן נוסח הברכה: „וצונו לברך את עמו ישראל באהבה“, ואין הגוים חוצצים בין הכהנים לבין קהל ישראל, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה לח:), שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת כו).

כד) זו לשון מרן השלחן ערוך (סימן נה סעיף כ'): „היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות. ויש אומרים שצריך שלא יהיה מפסיק דבר שאינו נקי או עכו"ם“. והמקור לזה בבית יוסף בשם מהר"י אבוהב, דאיתא בירושלמי, שהשומע בביתו קדיש אין לו לענות אם יש מקום מטונף באמצע, ושכן כתב רב אחאי גאון: „והוא דליכא טיגוף מפסיק, והוא דליכא א"י (אינו יהודי) מפסיק“, כך כתוב בארחות חיים. עכ"ל. והמגן אברהם (ס"ק טו) כתב, שדוקא עבודה זרה מפסקת, ולא עובד עבודה זרה. אבל האליה רבה שם כתב עליו, וליתא, שמבואר בבית יוסף והלבוש שגם כותי מפסיק. וכן כתב הפרישה שם (אות י'), וכן כתבו הבאר שבע בחידושו לסוטה (לח:), והמהר"ת אבולעפייא בסוף ספר חיים וחסד בתקנות (אות יח), וכתב, שהוא הדין למומר שדינו כגוי לענין זה. וכן פסק בשו"ת בית דוד (חלק אורח חיים סימן לב), שגוי שאינו בן ברית בין איש בין אשה מפסיקים. וכן כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (שם ס"ק טו וט"ז), ובשו"ת יוסף אומץ (סימן ע' אות ד'). וכן כתב השערי תשובה (ס"ק יז). וכן כתב הרב בית עובד (דיני עניית הקדיש סעיף כב). וכן כתב המשנה ברורה, ושכן פסקו הפרי מגדים והדרך החיים. אמנם בשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קפט) כתב, דמה שכתב הבית יוסף בשם רב אחאי גאון שאין לענות דבר שבקדושה אם מפסיק ביניהם טיגוף או כותי, מדי קראי דין זה הייתי תמיד מצטער בהבנתו, ולא מצאתי שום מפרש או פוסק שיבאר וישים גבול או שיעור בטיגוף המפסיק בין המברך לבין העונים וכו', ועוד מה נאמר בהפסק כותי, והרי מעשים בכל יום שבאים כותים לבתי הכנסת שלנו, ומפסיקים בין השליח צבור לקהל וכו', וכמעט הייתי רוצה להגיה שצריך לומר עבודה זרה במקום כותי, שהיה כתוב עכו"ם וכו', והיינו בתי עבודה זרה שמפסיקים בין בית הכנסת לבין העונה, ובספקות כאלה הירא את דבר ה' יחמיר ויכוין לבו לדברים שבקדושה, ולא יוציא בשפתיו. ע"כ. גם הראשון לציון ח"ד בדרא בשו"ת נדיב לב (חלק אורח חיים סימן ג') כתב לחלוק על הבית דוד הנ"ל, והכריע בהמגן אברהם, שדוקא עבודה זרה מפסקת, אבל גוי אינו מפסיק. ע"ש. [ועינא דשפיר חזי בספר האשכול (עמוד לא) שכתב גם כן בשם רב אחאי, שטיגוף ועבודה זרה מפסיקים. ועיין בנחל אשכול שם]. ומכל מקום נראה שהעיקר כדברי רוב האחרונים הנ"ל. וכן כתבו בספר חיי עולם, ובספר חסד לאלפים. וכן פסק הגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי (פרשת וחי אות ז'). וכן כתב בספר תורת חיים סופר (ס"ק כב). (והוסיף, שאפשר שהוא הדין למומר מחלל שבת בפרהסיא וכו', אלא שיש לומר שאף על פי שחטא ישראל הוא. וצ"ע ע"כ). וקושית הדבר שמואל הנ"ל, שהרי מעשים בכל יום שגוים נמצאים בבית הכנסת וכו', יש ליישב על פי מה שכתב הבית דוד (סימן לב) הנ"ל, שדוקא כשהמברך בבית הכנסת והעונה בבית אחר, הגוי מפסיק, אבל אם המברך והעונים ברשות אחת מצטרפים, ואין הגוי מפסיק ביניהם. וכן כתבו בשמו המחזיק ברכה, והרב בן איש חי, ותורת חיים סופר, והכף החיים ס"ק צד. ע"ש. והנה יש מי שחשב לומר שדברי היש אומרים שהביא מרן השלחן ערוך הנ"ל,

הם שלא כדעת סתם מרן, והלכה כסתם מרן להקל בכל אלה. וכן דעת הלבושי שרד. וכן כתב בשו"ת דברי יששכר (סימן ו'). ברם בקושטא שאין זה נכון, שהרי בבית יוסף לא הביא שום חולק על דברי רב אחאי גאון והארחות חיים ומהר"י אבוהב, ולכן ודאי שדעת מרן להחמיר כדבריהם, ואין לעשות מחלוקת בחנם. וכן דרכו של מרן השלחן ערוך בכמה מקומות, וכמו שכתב הסמ"ע בחשן משפט (סימן טז סק"ת, וסימן כו ס"ק יג, וסימן לה סק"י, ועוד). וכן כתב בספר יד מלאכי. וכן כתב השדי תמד בכללי השלחן ערוך (סימן יג אות כג). והוא הדין לכאן. וכן מצאתי להרה"ג רבי עזרא טראב בשו"ת שערי עזרה (חלק אורח חיים סימן ה' אות ב'), שכתב כן בנידון דידן ע"ש. וכן העלה בשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' (סימן עב) במסקנתו ע"ש. (ועיין עוד בשו"ת ירושת פלטה סימן י' ודר"ק). וזוהי דעת כל האחרונים הנ"ל, וכן כתב הרה"ג רבי יעקב סופר בכף החיים (ס"ק צה) ע"ש. ומעתה נראה שלענין ברכת כהנים אין שום מגיעה כלל, אפילו יש גוים בבית הכנסת באותה שעה, שהרי כולם נמצאים במקום אחד, ואין הגוים חוצצים בין הכהנים לעם ישראל. וגם הלום מצאתי לבעל ספר האשכול (עמוד לא) שכתב וזו לשונו: וחזי לן דהא דטינוף ועבודה זרה מפסיקים, היינו דוקא לענות אמן, אבל לענין ברכת כהנים לעם שבשדות שאינם צריכים לענות לא הוי הפסק ע"כ. ונראה כוונתו, דלא מבעיא לקהל שבבית הכנסת שהם ברשות אחת עם הכהנים, שישנם בכלל הברכה, אלא גם העם שבשדות שהם ברשות אחרת, גם הם בכלל הברכה, כיון שאינם צריכים לענות. וכן ראיתי למרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן ע' אות ד') שכתב, שמעתי שיש מי שמנע לכהנים לומר ברכת כהנים אם יש גוי בבית הכנסת, ואפשר שטעמו על פי מה שכתב מרן השלחן ערוך (סימן נה סעיף כ'), שגוי מפסיק לעניית אמן. אבל בשו"ת בית דוד (סימן לב) מבואר, שכל שהמברך והעונים ברשות אחת אין הגוי מפסיק, ואם כן בנידון דידן שהכהנים והעם בבית הכנסת, אין הגוי מפסיק, ואין לבטל נשיאות כפים בשביל כך. ואם טעמו של המונע מלברך ברכת כהנים כדי שלא ילעיגו עלינו, הא בודאי בורכא, שאין לנו לבטל ברכת כהנים משום לעג השאננים וכו'. עכת"ד. והן אמת שראיתי הלום בשו"ת זרע אמת חלק ג' (חלק אורח חיים סימן יב), שכתב, שיש למנוע מלברך ברכת כהנים אם ימצאו גוים בבית הכנסת, על פי דברי הזהר (פרשת משפטים דף קכד ע"א), יראה כל זכורך, דבשמחתו לא יתערב זר. וכן משמע בזהר (פרשת גשא), שעל ידי כך נמנע השפע מישראל. ע"ש. ועוד שיש בזה חילול ה' שישחקו עלינו הגוים וישיחו בנו בחוכא ואיטלולא, והוי דומיא למה שאמרו שאין מראים ספר תורה לגוי. ושוב ראיתי שכן כתב בספר מטה משה (סימן קצט) על מנהג אשכנז שאין נשיאות כפים אלא ביום טוב, מפני הגוים שנמצאים באותה שעה בבית הכנסת, ויש מקומות שמקפידים שלא להניח שום גוי בעת עליית הכהנים לדוכן לברך ברכת כהנים. ע"ש. ואין לומר שמכל מקום אין לכהנים לעבור בעשה בשביל טעם זה, זה אינו, שהרי אין הכהנים עוברים בעשה אלא אם כן אמרו להם לעלות, והן אמת שאמרו במנחות (מא.) שאף על פי שאם אינו לובש בגד של ארבע כנפות אינו עובר בעשה של מצות ציצית, מכל מקום בעידן ריתחא ענשיגן אעשה, יש לומר שבנידון דידן שיש סיבה מונעת לא הוי כמאן דעביד טצדקי למפטר נפשיה מהעשה. וכיוצא בזה מצינו להפוסקים בדין כהן פנוי שנהגו באשכנז שאינו נושא כפיו לפי שאינו שרוי בשמחה וכו'. עכת"ד. ובאמת שאין ראיה גמורה מהזהר פרשת משפטים לנידון דידן, כי שם מבואר שהקפידא מצאה מקום לנוח, מפני שהגוים שעשו עצמם כיהודים נתערבו עם קהל ישראל בשמחתם בשלש רגלים, והכשילום באכלם מזבחי שלמיהם. ע"ש"ב. [ועיין במנחת חינוך (מצוה יד אות ב') שכתב, שהואיל וקדשים קלים ממון גבוה הם, ומשלחן גבוה קא זכו, גוי שאכל קדשים קלים חייב מיתה, שעכ"ם מזהר על גזל אפילו בפחות משה פרוטה, ולא גרע גזל גבוה מגזל הדיוט, ולכן קטלוהו

כה. יש נוהגים לומר לכהנים ברדתם מן הדוכן לאחר ברכת כהנים „חזק וברוך“, או „ישר כחכם“. ויש להם על מה שיסמוכו, שאף על פי שהכהנים חייבים מן התורה לברך ברכת כהנים, מכל מקום כיון שהיו יכולים להפקיע עצמם מחיובם, על ידי שיצאו מחוץ לבית הכנסת, לכן ראוי להחזיק להם טובה כה).

[1234567]

לאותו גוי שאכל מקרבן פסח (פסחים ג:). ע"ש. ועיין בשו"ת מתת ידו מהדורא תנינא (חלק אורח חיים סימן לד), מה שכתב על דברי המנחת חינוך הנ"ל. ועיין בצ"ח פסחים (עג.), ובשו"ת אמרי דוד (סימן קכב), ובשו"ת מהר"ם בריסק חלק א' (סימן יא). ואכמ"ל. אבל כאן הרי אין הכהנים מכוונים בברכתם אלא לקהל ישראל, ואילו הגוים כמאן דליתגוהו דמי; לפיכך אין סיבה נכונה להמנע ממצות ברכת כהנים בשביל זה. וכן מה שדימה הזרע אמת דין זה למה שאמרו שאין להראות ספר תורה לגוי, רב המרחק ביניהם. ועיין במה שכתבנו בשו"ת יביע אומר חלק ג' (חלק יורה דעה סימן טו). ע"ש. והרב יקהל שלמה קמחי (סימן קכח) הביא דברי הזרע אמת בקצרה. ובספר זכרנו לחיים חלק ב' (מערכת נשיאות כפים אות ד') העתיק דבריו, ובהשמטות שבסוף הספר (דף קנח ע"א) כתב, וכמדומה לי שיש בפוסקים היפך זה, שאין להמנע מנשיאות כפים אפילו יש גוי בבית הכנסת באותה שעה, וכעת איני זוכר איה מקומו. ע"כ. והנה לפנינו שו"ת יוסף אומץ שכתב היפך הזרע אמת. ואף בהגהה בשו"ת זרע אמת העיר תלמיד המחבר המוציא לאור מתשובת הרב יוסף אומץ, ושלא זכר שר (החיד"א) הדברים הנאמרים באמת בדברי הזרע אמת. ע"כ. אולם המעיין ישר יחזו פנימו שטעמים אלו של הזרע אמת אינם מוכרחים כלל להלכה, ונרפים הם נרפים. (ולדברי מהר"א ודעמיה היה מקום להוסיף שגם מומרים לחלל שבת בפרהסיא לא יהיו נוכחים בבית הכנסת באותה שעה, ובודאי שלא ניתן לעשות כן). ובהיותי משרת בקודש במצרים, ראיתי שאין מקפידים כלל על כך, והמנהג שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום, גם אם יש איזה גוי נמצא בבית הכנסת באותה שעה. וכן עיקר להלכה ולמעשה.

כה) מנהג זה הובא בספר מטה אפרים (סימן תקצב סעיף יא), ושהוא כהחזקת טובה לכהנים שבירכו ברכת כהנים, כדי להוסיף אומץ ולחזקם בעבודת ה'. וכמו שנוהגים לומר לחזן ולתוקע „ישר כח“, לאחר שעסקו במצוה דרבים. ע"ש. ועיין בפרי חדש (סוף סימן קלט) שכתב, מה שנוהגים לומר לעולה לספר תורה ברדתו מהתיבה „חזק וברוך“, הוא על פי מה שאמרו (בברכות לב: ד') צריכים חיזוק, תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ, שנאמר רק חזק ואמץ, חזק בתורה ואמץ במעשים טובים וכו'. ועוד יש לומר לפי שהתורה מתשת כחו של אדם (סנהדרין כו:), לכן אומרים לו חזק וברוך. ע"ש. וטעמו הראשון שייך גם בנידון דידן. ועיין בשו"ת מהר"ם מינץ (סוף סימן פה), שנוהגים כשמסיימים חומש בקריאת התורה, עונים הקהל בקול רם „חזק“. וטעם המנהג וכו', וכמו שאומרים לחזן „ישר כחך“, כלומר גמרת מצוותיך, יהי רצון שתזכה לגמור יתר המצות. ע"ש. גם בחידושי הרש"ש (שביעית פרק ד' משנה ב') כתב, ובזה יישבתי המנהג שאומרים לכהנים „ישר כחכם“ לאחר ירידתם מן הדוכן, אשר רבים לעגו על זה, שהרי הם מצווים בכך, ואם לא יברכו הרי הם עוברים בשלשה עשין, ומשום שגם בפירות שביעית מצווים הבעלים להפקיר, ואף על פי כן מתיר להחזיק להם טובה לכולי עלמא. ע"כ. וכל שכן כאן שיכולים הכהנים להפקיע עצמם מברכת כהנים על ידי יציאתם חוץ לבית הכנסת. וכן בספר המטעמים כתב. שכשם שראינו בתרומות ומעשרות שטובת הנאה לבעלים,